



Sean Penn spelar huvudrollen i Terrence Malicks film om kriget mellan USA och Japan i Stilla havet.

Guadalcanal i retrovågen

Malick gör comeback med en 70-talsfilm om ett 50-talstema. Se den, även om det är den enda filmen ni ser i år, skriver Erik Hedling.

En av 70-talets kritiskt mest uppmärksammade amerikanska filmregissörer var Terrence Malick. Han hade studerat filosofi vid Harvard för den legendariske Stanley Cavell, som gjorde filmen till arena för filosofiska undersökningar, och undervisade som 27-åring vid elituniversitetet Massachusetts Institute of Technology i Cambridge. Som filosof gjorde sig Malick mest känd för sina elegant översättningar av Heidegger.

Plötsligt dök han upp i Hollywood, där han skrev manus och bearbetade andras manuskript under pseudonym (bland annat slutmanuset till Don Siegels klassiska Clint Eastwood-film *Dirty Harry*). 1973 regidebuterade den då 30-åriga Malick med den mästertliga *Badlands*, en grym, men underskön, saga om ett utstött par med Martin Sheen och Sissy Spacek i huvudrollerna. Filmen åkallade närmast Faulkner med sitt naivistiska berättande, en form som återkom i uppföljaren *Days of Heaven* (1978), ett av den amerikanska filmens stora mästerverk.

Lysande skådespelare

Med lysande skådespelare – Richard Gere, Sam Shepard och Brooke Adams – målade Malick en fresk över den mänskliga tragedin, mot bakgrund av ett förödande vackert landskap, i sin tur inspirerat av Andrew Wyeths tavla *Christina's World*. Filosofiskt handlade filmerna om motsättningen mellan världens visuella skönhet och dess ondska.

Därefter försvann Malick. Och ingen vet riktigt vart han tog vägen eller vad han gjorde. En del rykten förtälde att han bodde i Paris, grubblade över filosofiska problem. Andra rykten hävdade att han förberedde några riktigt stora filmer.

Och detta visade sig vara rätt i och med att Malick nu, 55 år gammal, har återkommit med den majestätiska *The Thin Red Line*, en berättelse om erövringen av Guadalcanal i Stilla Havet – ett slag mellan amerikaner och japaner under andra världskriget – utifrån James Jones självbiografiska roman (Jones skrev också *Härifrån till evigheten*, som filmatiserades av Fred Zinnemann).

Uttrycket *The Thin Red Line* härstammar ursprungligen från den förste krigskorrespondenten, William Howard Russell, som i en berömd hyllningsrapport från Krimkriget hem till Times i London beskrev den brittiska infanteritaktiken under slaget vid Balaclava 1854 just som *the thin red line of steel*. Trots en översvallande rysk övermakt lyckades de tappra brittiska infanteristerna avstyra hotet mot den egna basen Krim.

Senare historisk forskning har visat att 300 ryska kavallerister angrep några brittiska regementen om minst 1 500 man, så det var inte så konstigt att de lyckades. Och det är det lögnaktiga och futila i det krigsförhållande och märkligt heroiska som intresserar Malick, varför filmens titel naturligtvis ska tolkas som ironi.

Bilden av helvetet

Förvisso skildrar Malick hjältemod, men ändå mest det mänskoförnedrande och onda i kriget. Bilden av helvetet kunde inte vara starkare än då de amerikanska soldaterna försöker skydda sig mot den förödande japanska kulspjutelden genom att trycka i buskagen där giftormarna lurar, retade till vansinne av det mänskliga kaos som brutit in. Eller när japanska fångar förgäves vädjar om nåd från sina betvingare.

Malicks film har ingen egentlig huvudperson och inte heller någon berättelse i vanlig mening. En del av filmen utgörs av hisnande actionscener, som näppeligen står *Saving Private Ryan* efter, och en del av subjektivt kontemplerande scener där karaktärerna på typiskt Malick-vis naivistiskt filosoferar över krigets, och världens, ondska. I en karakteristisk drömsk *voice-over* längtar en av de meniga, spelad av Ben Chaplin, efter sin fru hemma i USA: "Varför skulle jag vara rädd för att dö? Jag tillhör

månadens film

The Thin Red Line
Regi och manus: Terrence Malick, efter James Jones roman
Foto: John Toll
Klippning: Billy Weber, Leslie Jones
Musik: Hans Zimmer
Med Sean Penn, Adrien Brody, Ben Chaplin, Woody Harrelson m fl

dig. Om jag dör först, så väntar jag dig på andra sidan av det mörka vattnet. Så var med mig nu."

Bildmåleriet från de tidigare filmerna återkommer i mängd. Malick fixerar ett vilt djur, en bländande vacker himmel eller bara melanesiernas oskuldsfulla förvåning inför krigets fördöelse. Men hur har han kunnat få göra en svindyrt, 70-talsmässig konstfilm av detta slag – bitvis mästertlig, bitvis förbryllande i sin brist på sammanhang – i världens mest profitorienterade filmindustri?

Ett av skälen är den amerikanska nostalgin över världskriget (det var ju den stora segern, en seger av en dignitet som det är svårt att upprepa). Ett annat är det rykte som Malick åtnjuter (trots sin skygghet, typiskt nog fanns en klausul i hans kontrakt om att han inte fick fotograferas under inspelningen). Ett tredje skäl är den kader av stjärnskådespelare som han lyckats attrahera: John Travolta i en kort, suverän scen som general, Nick Nolte som den stridsglada överstelöjtnanten, Sean Penn som den uppgivne sergeanten, Woody Harrelson som nervöst krigsvrak, John Cusack som överdådig officer och George Clooney som patetisk byråkratsoldat.

Trots stjärnorna kretsar det kring debutanten James Caviezel som menige Witt. Hans sista scen är bland de känslomässigt starkaste jag sett på bio.

Om man bara ska se en film detta år är *The Thin Red Line* ett utmärkt val.

ERIK HEDLING



En av våra största historiker är engelsman. Klas Östman märker att han just därför förmår att sätta in Sveriges historia i sitt sammanhang.

Av bönc

När Michael Roberts avled för ett par år sedan försvann den historiker som utan konkurrens har betytt mest för bilden av svensk historia i utlandet. Roberts tyckte att svenskarna var så fascinerade för att vi aldrig varit som de flesta andra européer. På gott och ont har vi förblivit kusinerna från landet, på gränsen mellan östra och västra Europa.

Roberts internationellt sett största insats var nog att han apropå Gustav II Adolfs arméreformer myntade uttrycket "den militära revolutionen" och inledde en omfattande akademisk debatt om det historiska förhållandet mellan militärmark och samhälle i Europa. Själv återkom han aldrig i ämnet, utan ägnade större delen av sitt forskarliv åt författandet av ett halvdussin volymer om Sveriges förlutna från Gustav Vasa till Gustav III.

Ibland kom han med fint inlindade nästlick mot svenska kolleger, som sällan eller aldrig vågade sig på brett upplagda översikter för folk utanför specialisternas krets. Vilket verkligen var befogat, och fortfarande är det. Inte nog med att Roberts böcker är det enda som finns att tillgå för en utländsk publik, som grundläggande handböcker har de ofta varit det bästa alternativet också för svenska universitetsstudenter.

Lättillgänglig och berättande framställning

Eftersom Roberts alltså tillhörde en annan historikerskola än den starkt problemriktade och analytiska svenska var han inte mycket för abstraktioner. Han höll istället hårt på en ganska lättillgänglig, berättande framställning av det förlutna. Men i en essä, *On Swedish History in General*, har han sammanfattat sin syn på vad som från engelsk och europeisk horisont är så märkligt med vårt land.

Ett mönster som Roberts omedelbart tyckte sig kunna se var att allt händer så mycket senare i Sverige jämfört med Västeuropa (han skriver inte "resten av Västeuropa"), och det är oklart om han menar att Sverige alls ska räknas dit). Det tog lång tid innan människor bosatte sig här överhuvud taget, romarriket nådde inte hit alls och kristendomen slog inte igenom förrän mer än ett halvt år tusende efter att den gjort det i England och Frankrike.

Historiska skeden hoppades över

Det sena kristnandet och läget i den katolska kulturkretsens periferi gjorde att vissa viktiga historiska skeden liksom hoppades över. Sverige kom exempelvis aldrig att vara med om högmedeltidens stora kraftmätning mellan kyrklig och världslig makt. De häftiga striderna om rätten att utnämna biskopar, investiturstriden, nådde egentligen bara hit som rykten. Kyrkan kunde aldrig på allvar utmana kungar och stormän.

Den sena starten gjorde att påvedömet överhöghet dessutom blev exceptionellt kort i Sverige. Kanske räckte inte knappt 500 år för att katolicismen skulle sänka riktigt djupa rötter i Sverige. Roberts noterade med förvåning att vi i alla fall aldrig fick några stora kättarrörelser och inbördes religionskrig av den typ som plågade så stora delar av Europa i övrigt.

Än mer anmärkningsvärd var Sveriges ekonomiska efterblivenhet. Efter vikingatiden befann vi oss vid handelsvägarnas slut snarare än i deras mitt. Handeln sköttes av hanseatiska köpmän och det var de som byggde och flyttade in i de få och små svenska

Kriget som vi minns det. Nostalgin tillåter Malick att göra en svindyrt konstfilm av 70-talstyp, lika magnifik som förbryllande.